

Wieś i jej mieszkańcy w *Chłopach* Władysława Reymonta

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja TED](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 242.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 71.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 67.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1 i 2, Warszawa 2001, s. 23–24.
- Źródło: Adam Leszczyński, *Ludowa historia Polski. Historia wyzysku i oporu. Mitologia panowania*, Warszawa 2020, s. 22.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 159–160.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 29.
- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 189–190.

- Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, Warszawa 2001, s. 187.
- Źródło: Władysław Reymont, *Chłopi*.

Wieś i jej mieszkańcy w *Chłopach* Władysława Reymonta

Kołomyjka, Teodor Axentowicz, 1895
Źródło: domena publiczna.

W powieści *Chłopi* Władysław Reymont opisuje życie i obyczaje polskiej wsi na początku XX wieku. Przedstawia społeczność wiejską jako bohatera zbiorowego. Wnika w strukturę społeczną gromady, z etnograficzną dokładnością oddając życie chłopów w szerokim, panoramicznym ujęciu. Książka jest także wnikliwym studium relacji rodzinnych i partnerskich, zdeterminowanych twardym bytem, namiętnościami i biologicznym popędem.

Twoje cele

- Ustalisz, jakie reguły rządziły życiem bohaterów powieści *Chłopi* Władysława Reymonta.
- Na podstawie wykładu ekspertki dokonasz analizy antropologicznej społeczności lipeckiej.
- Dowiesz się, jak wyglądało codzienne życie ludzi mieszkających na wsi w czasach Władysława Reymonta.

Przeczytaj

Ludomania – młodopolska moda na wieś

Władysław Stanisław Reymont
Źródło: domena publiczna.

Powieść *Chłopi* wpisuje się w nurt młodopolskiej fascynacji wsią. Reymont opisuje świat bardzo odległy od znanej z wcześniejszej literatury polskiej kultury ziemiańskiej. Nie jest to już jednak idealistyczne widzenie natury i jej mieszkańców, a podejście obserwatora realisty, opisującego wieś z rzetelnością [etnografa](#). Autor z dużą wnikliwością oddaje gwarę wiejską, zwraca uwagę na detale strojów, obserwuje relacje międzyludzkie, opisuje ludowe zwyczaje i obchody świąt religijnych.

Reymont oświetlił życie i obyczaje grupy społecznej, która przez wieki pozostawała w cieniu.

Współcześnie zainteresowanie kulturą ludową, muzyką, tańcem, twórczością literacką, ale też

samymi mieszkańcami wsi przeżywa swoisty renesans. Dowodem zmiany perspektywy patrzenia na [chłopów](#) może być liczba opracowań poświęconych ich społeczności i kulturze. Adam Leszczyński w *Ludowej historii Polski* przypomina wizerunek chłopca, który w czasach Reymonta był jeszcze powszechny:

Józef Chełmoński, *Sprawa u wójta*, 1873

Źródło: ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, domena publiczna.

Chłopi – [bohater zbiorowy](#) powieści Władysława Reymonta

Bohaterem powieści Reymonta jest chłop – żyjący z ziemi i walczący o każdą jej [piędź](#) z panami, sąsiadami, ale też własnymi rodzicami i dziećmi. Nawet małżeństwo staje się transakcją mającą pomnożyć majątek.

Jednak lipecki chłop należy też do gromady, pisarz pokazuje sytuacje, kiedy walczy o dobro jej mieszkańców, wspólnie z innymi bawi się i modli. Cykl życia mieszkańców Lipiec – zbiorowego bohatera powieści – wyznacza natura, której podporządkowują się wszyscy, oraz święta i obrzędy kultywowane przez mieszkańców wsi. Kiedy z zewnątrz przychodzi zagrożenie bądź niesprawiedliwość, mobilizują się i stają w obronie swoich dóbr, jak w sytuacji walki o [serwituty](#) leśne:

” Władysław Stanisław Reymont

Chłopi

Wytrzeszczyli na niego nieprzytomne oczy.

– A to nie ma godziny, jak dziedzic sprzedał porębę na Wilczych Dołach!

– A hycel, psie krótki! Sprzedał, naszą porębę sprzedał! – krzyknął Boryna i w zapamiętałości grzmotnął butelką o ziemię.

– Sprzedał! Prawo jest i na dziedzica, i na kuźdego, prawo jest... – bełkotał pijany Szymon.

– Nieprawda! Ja, wójt, to wama mówię, że nieprawda, to wiercie!

– Sprzedał, ino że wziąć nie damy, jak Bóg na niebie, nie damy! – wołał Boryna i bił pięścią w stół...

Młynarz poszedł, a oni jeszcze długo w noc radzili i odgrażali się dworowi.

Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 159–160.

Teodor Ziomek, *W wiosce w niedzielę*, 1905

Źródło: ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, domena publiczna.

Rodzina Macieja Boryny – bohater pierwszoplanowy

Maciej, jako głowa rodu, trzyma swoją gospodarkę twardą ręką. Jego starania nie zawsze są doceniane przez rodzinę. Antek i Hanka chcieliby już pracować na swoim – rozporządzać własnymi zyskami i ustalać swoje warunki gospodarowania. Boryna zdaje sobie z tego sprawę i wie, że coraz trudniej będzie mu utrzymać posłuch i dotychczasową pozycję w rodzinie.

Władysław Stanisław Reymont

” *Chłopi*

A teraz co?...

Antek ino na swoją stronę ciągnie, kowal też wypatruje, aby co chycić, a Józka? Skrzat głupi, któremu plewy jeszcze we łbie, co i nie dziwota, bo [dzieusze](#) mało co na dziesiąty rok idzie... Hanka kiej ta ćma łązi, a choruje jeno, i tyle zrobi, co ten pies zapłacze...

Toć i marnieje wszystko... [granule](#) trza było dorznać... we żniwa wieprzak zdechł... wrony gąski tak przebrały, że z połowa ostała!... Tyle marnacji, tyle upadku!... Przez sito wszystko leci, przez sito... — Ale nie dam! — wykrzyknął prawie głośno — póki rucham tymi [kulasami](#), to ani jednej morgi nie odpiszę i do waju na [wycug](#) nie pójdę...

Ino Grzela z wojska do dom powróci, to niechta se Antek na żoniną gospodarke wróci... nie dam...

Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 29.

Stanisław Masłowski, *Rozmowa na wiejskiej drodze*, 1921

Źródło: ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, domena publiczna.

Ustalona hierarchia

W opisywanych przez Reymonta rodzinach chłopów panuje wyraźny podział ról i obowiązków. Jednak czasami zdarza się, że dorosłe dzieci naruszają taki stan rzeczy i buntują się przeciw władzy ojca, ponieważ czują się wyzyskiwane i ciągle zależne od woli rodziców. Obie strony wkładają w gospodarstwo cały swój wysiłek i oczekują należnych profitów. Dlatego kiedy w chałupie Macieja Boryny pojawia się młoda żona – osoba z zewnątrz, która nieoczekiwanie będzie miała dodatkowe przywileje i korzystała z wypracowanych wcześniej przez całą rodzinę dóbr, sytuacja staje się napięta i rozpoczynają się spory.

Tadeusz Makowski, *Praca w polu*, 1917

Źródło: ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, domena publiczna.

” Władysław Stanisław Reymont

Chłopi

Długie milczenie zaległo izbę, że ino te [przysapki](#) a dychania prędkie słychać było. Hanka szlochała z cicha i pohuśtywała dziecko, bo skamleć poczęło.

- My nie przeciwni ożenkowi, chcecie, to się żeńcie...
- A przeciwcie się, dużo o to stoje!...
- Ino zapis odbierzcie – dorzuciła przez łyzy Hanka.
- Zmilkniysz ty, a to, psiachmać, jazgocze ciągiem jak ta suka! –

rzucił z taką mocą pogrzebach w ogień, aż się głównie potoczyły na izbę.

– A wy się miarkujcie, bo to nie dziewczka wasza, żebyście gębę wywierali na nią!

– To czemu pyskuje!

– Ma prawo, bo się o swoje upomina! – wrzeszczał coraz mocniej Antek.

– Chcecie, to i zapiszcie, ale to, co zostało, odpiszcie na nas – zaczęła cicho kowalowa.

– Głupiaś! Widzisz ją, mojem się tu będzie dzieliła! Nie bój się, na wycug do waju nie pójdę... – rzekłem!

– A my nie ustąpić. Sprawiedliwości chcemy.

– Jak wezmę kija, to wama dam sprawiedliwość.

– Spróbujcie ino tknąć, a pewnikiem wesela nie doczekacie...

Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 189–190.

Słownik

antropologia

(gr. *anthropos* – człowiek + *logos* – nauka) – interdyscyplinarna dziedzina nauki na pograniczu nauk humanistycznych, społecznych i przyrodniczych. Bada m.in. społeczności pierwotne, ich wierzenia i rytuały, funkcjonowanie ludzi w społeczeństwie, a także znaczenie kultury w życiu człowieka, analizuje jej poszczególne elementy, takie jak wartości, zwyczaje, symbole, idee

bohater zbiorowy

ogół występujących w utworze postaci, których dzieje tworzą obraz środowiska lub grupy społecznej; spotykany często w prozie naturalistycznej, powieści społecznej lub obyczajowej

chłopi

drobni wytwórcy rolni, produkujący wraz z rodziną przede wszystkim w celu zaspokojenia własnych potrzeb materialnych i kulturalnych; są częścią społeczeństw o wykształconym społecznie podziale pracy; chłopów charakteryzuje specyfika warunków życia, obyczajów i tradycji, wynikająca z powiązania warsztatu produkcyjnego z gospodarstwem domowym oraz uzależnienie procesu produkcji od warunków naturalnych; życie społeczne chłopów ogranicza się głównie do rodziny i społeczności wioskowej; tradycyjna kultura chłopska opiera się na przekazie ustnym; charakteryzuje ją anonimowość wytwórców, wolny rytm rozwoju, tendencja do uniformizacji, ubogi wymiar historyczny, konserwatyzm, silne więzi wewnętrzne i niechęć do obcych; jest jednocześnie zależna od kultury całego społeczeństwa, zwłaszcza od religii

etnografia

(gr. *éthnos* – plemię, lud + *gráphō* – piszę) – nauka zajmująca się badaniem życia i zwyczajów narodów, ich kultury materialnej i duchowej, opisująca tradycyjną kulturę różnych ludów

ludoznawstwo

dział etnografii zajmujący się badaniem kultury ludu wiejskiego⁴

ludomania, chłopomania

nacechowane egzaltacją zainteresowanie sprawami ludu na przełomie XIX i XX w. w Polsce; w ramach literatury propagowano ideę odzyskania niepodległości Polski z udziałem chłopów jako głównej siły oraz odrodzenie kultury narodowej przez odwołania do kultury ludowej (źródło polskości o rodowodzie piastowskim); życie na wsi przedstawiano jako szczęście przynoszące odrodzenie witalne i moralne; fascynowano się chłopską tężyzną, gwarą, folklorem; rozwinął się regionalizm; S. Witkiewicz popularyzował styl góralski w budownictwie i sztuce użytkowej, K. Przerwa-Tetmajer i S. Wyspiański heroizowali górali, K. Szymanowski nawiązywał do muzyki ludowej, powstawały wiejskie pejzaże i sceny z życia chłopów; entuzjasmowano się Nagrodą Nobla dla *Chłopów* W.S. Reymonta; aspekt humorystyczny l. wykorzystał m.in. Wyspiański w *Weselu* (postać Pana Młodego)

Prezentacja TED

Polecenie 1

Wysłuchaj wykładu literaturoznawczyni, prof. Justyny Bajdy. Wskaż, według jakich kryteriów można przeprowadzić badania antropologiczne społeczności chłopów z powieści Reymonta.

Trwa wczytywanie danych..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DwxpHQBlA>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film dotyczy obrazu wsi polskiej w *Chłopach* Reymonta.

Polecenie 2

Dokonaj analizy antropologicznej społeczności lipeckiej według propozycji prof. Justyny Bajdy. Swoje obserwacje zgromadź na mapie myśli, a następnie sformułuj ogólne wnioski.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Uzupełnij związki frazeologiczne oraz przysłowia, które pojawiają się w powieści.
Wyjaśnij znaczenie tych związków.

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Omów status społeczny wybranych grup wymienionych w ćwiczeniu 4.

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z opisami mężczyzn, a następnie oceń poprawność zdań. Zaznacz *Prawda*, jeśli zgadzasz się ze stwierdzeniem lub *Falsz* jeśli jest odwrotnie.

” Władysław Stanisław Reymont

Chłopi

Podnosił głowę coraz wyżej i coraz bardziej, prostował się, jak mógł, i z góry, wyzywająco prawie patrzył na świat, na ludzi wchodzących na smętarz i na te konie, co stały pod murem przy wozach; nadział czapę na skołtunioną głowę i wolno, godnie ruszył do kościoła, jak gospodarz jaki, zatykając ręce za pas i tak zamiatając krzywą nogą, że kurzawa za nim wstawiała.

Nie, nie ostał dzisiaj w kruchcie jak zawdy, jak przystało la niego, jeno się mocno jął przepychać przez ciżbę i parł prosto aż przed wielki ołtarz — aż tam, gdzie stawały same gospodarze, gdzie stał Boryna i wójt sam; kaj stawały te, co nosiły baldach nad dobrodziejem, abo i te, co ze świecami kiej [kłonice](#) trzymali straż przy ołtarzu w czas Podniesienia.

Patrzyli na niego ze zdumieniem i zgrozą, a często gęsto usłyszał przykre słowo i odebrał takie spojrzenie, jako ten pies, któren się tam ciśnie, gdzie go nie wołają. Ale Kuba nic sobie z tego dzisiaj nie robił; ścisnął w garści pieniądz, a duszę miał pełną słodkości i dobroci, jakoby po spowiedzi się czuł abo zasię i lepiej”.

Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 67.

” Władysław Stanisław Reymont

Chłopi

A w drugiej gromadzie, co się już była skupiła za [wrotniami](#) na drodze, rej wodził kowal, duży chłop, ubrany już całkiem z miejska, bo w czarnej kapocie, pokapanej woskiem na plecach, i w granatowym [kaszkiecie](#), spodnie miał na buty i srebrną dewizkę na kamizelce; twarz

miął czerwoną i rude wąsy, i włosy pokręcone; [rajcował](#) donośnie a pośmiewał się, że aż rechotał, bo [wykpis](#) to był na całą wieś, że niech Bóg broni dostać mu się na jęzor. Boryna ino strzygł oczami ku niemu a nadśłuchiwał, bo się bojał jego gadania, że to nawet rodzonemu kowal nie przepuścił, a cóż dopiero teści, z którym był w wojnie o wiano żonine, ale nic nie wymiarkował [...].

Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 71.

Ćwiczenie 7

Przeczytaj fragment i uzupełnij notatkę. Odwołaj się także do swojej znajomości I tomu *Chłopów*.

” Władysław Stanisław Reymont

Chłopi

Usadzili się po starszeństwie i jak przystało na przenosinach, z Dominikową i jej chłopakami w pośrodku; drużny i družbowie zasiedli razem, przy sobie, a Boryna z Jagusią ostali na izbie, by posługiwać i mieć baczenie na wszystko.

Tylko družbowie nie siedli, by posługi czynić, i muzykanci.

Gwar przycichł, organista stojący odmawiał w głos modlitwę – jeno kowal powtarzał za nim, bo pono na łacinie się rozumiał, a potem przepijali po tym kieliszeczku na zdrowie i dobry smak.

Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, t. 1, Warszawa 2001, s. 242.

Ćwiczenie 8

Ustal, czy w życiu mieszkańców Lipiec ważniejsze są indywidualne potrzeby i emocje poszczególnych bohaterów, czy reguły rządzące życiem społeczności. Przytocz dwa argumenty na potwierdzenie swojej tezy.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Lewandowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Wieś i jej mieszkańcy w *Chłopach* Władysława Reymonta

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;

12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

1) odczytuje tekst w jego warstwie semantycznej i semiotycznej;

2) rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje elementy tradycji w utworach, rozumie ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;

4) rozróżnia grupę literacką i pokolenie literackie; rozpoznaje założenia programowe w utworach literackich różnych epok;

5) rozpoznaje mitologizację i demitologizację w utworach literackich, rozumie ich uniwersalny charakter oraz rolę w interpretacji;

Lektura uzupełniająca

7) Władysław Stanisław Reymont, Chłopi (tom II – Zima);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- ustala, jakie reguły rządziły życiem bohaterów powieści *Chłopi* Władysława Reymonta,
- na podstawie wykładu ekspertki dokonuje analizy antropologicznej społeczności lipeckiej,
- dowiaduje się, jak wyglądało codzienne życie ludzi mieszkających na wsi w czasach Władysława Reymonta.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;

- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Wyświetlenie na tablicy treści zawartych w sekcji „Wprowadzenie”. Przybliżenie przez nauczyciela tematu i celów lekcji. Określenie wiążących dla uczniów kryteriów sukcesu.
2. Nauczyciel pyta: Według jakich reguł żyją bohaterowie *Chłopów*? Jakie czynniki wpływają na porządek życia na wsi?
Uczniowie odpowiadają na podstawie własnej wiedzy i informacji z bloku tekstowego.

Faza realizacyjna:

1. Prowadzący odtwarza wykład prof. Justyny Bajdy zamieszczony w sekcji „Prezentacja TED”. Uczniowie wspólnie wykonują polecenie 1 towarzyszące multimediu.
Następnie uczniowie dzielą się na 3 grupy, zgodnie z kryteriami badań antropologicznych wyróżnionymi przez ekspertkę. Każdy zespół wykonuje

polecenie 2, odnosząc się do jednego z kryteriów. Po upływie ustalonego czasu liderzy grup prezentują efekty pracy zespołów. Nauczyciel podsumowuje zebrane informacje, może ocenić pracę grup.

2. W drugiej części tej fazy lekcji uczniowie, wciąż pracując w grupach, wykonują ćwiczenia z sekcji „Sprawdź się”: gr. 1: ćw. 1 i 4, gr. 2: ćw. 2 i 5, gr. 3: ćw. 3 i 6.

Faza podsumowująca:

1. W dyskusji podsumowującej lekcję nauczyciel może zadać pytanie: czy w życiu mieszkańców Lipiec ważniejsze są indywidualne potrzeby i emocje poszczególnych bohaterów, czy reguły rządzące życiem społeczności?

Praca domowa:

1. Wykonaj ćw. 7 z sekcji „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

- Adam Leszczyński, *Ludowa historia Polski. Historia wyzysku i oporu. Mitologia panowania*, Warszawa 2000.
- *Antropologia. Podstawy teoretyczne*, praca zbiorowa, Poznań 2000.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Prezentacja TED” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.